17.2.2022

Asia: **Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko**
Viite: **VNS 10/2021 vp.**

Eduskunnan ulkoasianvaliokunta: uav@eduskunta.fi

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 27 000 henkilöjäsentä ja 143 jäsenyhdistystä.

Yleistä

Invalidiliitto pitää kannatettavana valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa, mikä kuvaa ja linjaa toimia, joilla julkinen valta turvaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Erityisesti yhdenvertaisuus ja osallisuus sekä vammaisten ihmisten asema on nostettu vahvasti esiin selonteossa. Vammaisten naisten ja tyttöjen haavoittuva asema kansainvälisesti käy ilmi Suomen panostuksessa ulko- ja kehityspolitiikassa. Invalidiliitto huomauttaa kuitenkin, että myös kansallisesti esimerkiksi kouluterveyskyselyissä ilmenevä vammaisten tyttöjen seksuaalinen häirintä ja kiusaaminen edellyttävät nykyistä tehokkaampaa ihmisoikeuksien turvaamista.

Invalidiliitto katsoo, että vammaisten ihmisten oikeudet on turvattava ja palvelut varmistettava. Uudistettavassa vammaispalvelulaissa tulee vahvistaa vammaisten ihmisten oikeutta saada yhdenvertaisesti yksilöllisiä palveluita. Ketään ei saa jättää palveluiden ulkopuolelle eikä palveluja pidä joutua hakemaan valitusten tai kanteluiden kautta vaan lain soveltamista kunta- ja jatkossa hyvinvointialuetasolla tulee tehdä vammaisen ihmisen hyvinvointia, oikeuksia ja palvelutarvetta ajatellen. Tämä edellyttää, että resursseja vammaispalveluihin lisätään, koska tällä hetkellä vammaispalvelut ovat alibudjetoituja.

Invalidiliiton mielestä haavoittuvien väestöryhmien näkökulmia tulisi tarkastella läpileikkaavasti myös jokaisen kappaleen alla eikä pelkästään kohdassa “5.4. Kansainvälinen toiminta haavoittuvimpien väestöryhmien puolesta.” Lisäksi tulisi huomioida myös haavoittuvimpien väestöryhmien risteävät näkökulmat.

17.2.2022

Lainsäädännön valmistelussa arvioitava vammaisvaikutukset

Ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa kiinnitetään huomiota yhdenvertaisuusvaikutusten arviointiin lainsäädännön valmistelussa. Invalidiliitto katsoo, ettei lakien valmistelussa kiinnitetä systemaattisesti eikä riittävästi huomiota vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuteen. Invalidiliitto on esittänyt aiemmin lausunnossaan mm. eduskunnan tarkastusvaliokunnalle, että vastaavasti kuin lapsivaikutukset (LAVA) tulee vammaisvaikutukset (VAVA) arvioida kaikissa vammaisiin ihmisiin koskevissa lakien valmistelussa YK:n vammaissopimuksen artiklan 4.3 (Yleiset velvoitteet; osallisuus/osallistuminen) valossa. Ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta saa kuvan, että pelkästään yleinen yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi olisi riittävää. Invalidiliiton mielestä kuitenkin systemaattinen vammaisvaikutusten arviointi luo vammaisille ihmisille parasta mahdollista ennakollista oikeussuojaa, mikä vähentäisi myös jälkikäteisiä oikeuden loukkauksia.

Työelämän valvontaan ja seuraamuksiin muutosvaatimus

Ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa aivan oikein nostetaan vammaisten työllistämisen kysymys ja siihen liittyviä toimia kuten valtion erityistehtäväyhtiön perustaminen. Invalidiliitto katsoo, että lakimuutos työelämän valvonnan osalta tarvitaan ja yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulee lisätä toimivalta työelämän valvonnan osalta yksittäistapauksissa. Ilmoitusten määrä yhdenvertaisuusvaltuutetulle vamman perusteella on etnisen alkuperän ohella syrjintäilmoitusten kärjessä vuositasolla. Yhdenvertaisuusvaltuutettu valvoo yhdenvertaisuuslain noudattamista ja käsittelee työssään ihmisoikeus- ja perusoikeuskysymyksiä, kuten perustuslakiin (6 §) kirjattua yhdenvertaisuutta. Sen sijaan työsuojeluviranomaisille tehtyjen työsyrjintäilmoitusten määrä vamman perusteella on vain muutaman prosentin luokkaa eli hyvin alhainen. Vaikka työsuojeluviranomainen tuntee työelämän erityispiirteitä, niin perus- ja ihmisoikeuskysymykset voivat helposti jäädä taka-alalle.

Invalidiliiton mielestä samalla tulee säätää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle toimivalta määrätä hyvitys kielletystä syrjinnästä kaikilla elämän alueilla eli myös työelämää koskien. Työsyrjintäasiat yleisissä tuomioistuimissa koskevat lähtökohtaisesti vain sukupuoleen tai terveyteen liittyviä syrjintäperusteita, mutta eivät vammaisuuteen liittyvää syrjintäperustetta. Vammaisten ihmisten työsyrjintä painottuu tietojemme mukaan rekrytointisyrjintään eikä varsinaisesti työelämään sisälle päässeiden tilanteisiin. Nykylain mukaan hyvitystä pitää vaatia vastapuolelta yleisessä tuomioistuimessa. Muutenkin yleinen tuomioistuinprosessi aiheuttaa kohtuuttomia kustannuksia siviilijutun hävinneelle osapuolelle eikä vammaisilla ihmisillä ole esimerkiksi työelämän ulkopuolella ollessaan sellaista varallisuutta kompensoida oikeudenkäyntikuluriskejä.

Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjuminen

Suomessa vammaiset naiset kokevat väkivaltaa 2-3 kertaa enemmän kuin valtaväestön naiset. Kouluterveyskyselyt osoittavat, että myös toimintarajoitteisilla tytöillä ja pojilla on moninkertaisia kokemuksia erilaisista väkivallan muodoista. Istanbulin sopimuksen

velvoitteita toteutettaessa ja Naisiin kohdistuvan väkivallan -torjuntaohjelmassa on erityisen tärkeää huomioida ja erikseen sanoittaa risteävien haavoittuvuuksien näkökulmat myös vammaisista henkilöistä vähemmistöryhmänä, jotta läpileikkaavat periaatteet toteutuvat myös käytännön tasolla.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen edellyttää selvitystä vammaisten naisten tulotasosta

Invalidiliitto pitää erittäin tärkeänä, että ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa on huomioitu ja selkeästi sanoitettu ” Risteävien ja leikkaavien erojen näkökulma on yhä vahvemmin mukana tasa-arvotyössä; esimerkiksi vammaisten naisten ja tyttöjen oikeudet, tarpeet ja toiminta tulee huomioida riittävästi tasa-arvotyössä. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen 74 tavoitteena on edistää ihmisoikeuksien tasa-arvoista toteutumista naisten osalta. Suomen perustuslaissa, tasa-arvolaissa ja EU:n perussopimuksissa taataan naisten ja miesten tasa-arvo.”

YK:n vammaissopimuksen artikla 6 (vammaiset naiset ja tytöt) velvoittaa toteuttamaan toimia varmistaakseen, että vammaiset naiset ja tytöt voivat nauttia täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Invalidiliitto katsoo, että Suomen on aika tehdä selvitys vammaisten naisten tulotasosta eli selvittää, “mikä on vammaisen naisen euro?” Vammaisten naisten tulotason selvittämisellä on olennainen tasa-arvovaikutus, koska esim. työssäkäynti edistää vammaisten naisten itsenäistä elämää ja taloudellista riippumattomuutta. Selvityksellä voidaan saada tietoa, kohdistuuko vammaisiin naisiin rakenteellista ja moniperusteista syrjintää yhteiskunnassa?

Poliisin kouluttaminen vammaisiin kohdistuvissa viharikoksissa

Iihmisoikeuspoliittisesta selonteosta käy ilmi vihapuhe- ja häirintä -tematiikka ja joitain toimia niihin liittyen. Poliisiammattikorkeakoulun vuosittainen viharikostilasto ei muodosta kokonaiskuvaa vammaisiin kohdistuneista rikoksista. Selonteosta saa kuvan, että poliisi tunnistaa vihapuheen hyvin, mutta Invalidiliitto samalla huomauttaa, että oikeuskäytännössä rikoslain rangaistuksen ankaroittamisperusteena toimivaan henkilön ominaisuuteen kuten vammaisuuteen ei ole juurikaan kiinnitetty huomiota.

YK:n vammaissopimuksen artikla 13 (Oikeussuojan saavutettavuus) edellyttää, että ”osana oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden varmistamista vammaisille henkilöille sopimuspuolet edistävät lainkäytön alalla työskentelevien, kuten mm. poliisin asianmukaista koulutusta.” Invalidiliiton mielestä poliisia tulee kouluttaa tunnistamaan vammaisuuteen liittyviä rikosten motiiveja, jotta rikoslain rangaistuksen ankaroittamisperustetta voidaan soveltaa myös käytännössä.

Pitkäaikainen tuki kehitysmaiden vammaisten ihmisten omille järjestöille prioriteetiksi

Invalidiliitto pitää kannatettavina niitä muotoiluja, joita ihmisoikeuspoliittiseen selontekoon on kirjattu koskien kehitysmaita ja samalla painottaa pitkäaikaisen tuen

17.2.2022

merkitystä kehitysmaissa toimiville vammaisten ihmisten omille järjestöille. Monet kehitysmaat ovat allekirjoittaneet ja ratifioineet YK:n vammaissopimuksen mutta toteutus ontuu pahasti. Kehitysmaissa toimivat vammaisten ihmisten järjestöt tarvitset myös kansainvälistä tukea, jotta ne pystyvät vaikuttamaan omissa yhteiskunnissaan vammaisten henkilöiden syrjimättömyyden ja yhdenvertaisemman aseman puolesta. On tärkeää, että tukea saavat kehitysmaissa toimivien suurten kansainvälisten järjestöjen rinnalla myös aidot vammaisten henkilöiden omat järjestöt, jotka ovat parhaita asiantuntijoita omien jäsentensä ihmisoikeuksiensa edistämisessä.

Helsingissä 17. päivänä helmikuuta 2022

INVALIDILIITTO RY

Janne Juvakka	Laura Andersson
toimitusjohtaja	yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, lakimies, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi